

Država i revolucija

Vladimir Ilič Lenjin

Predgovor

Predgovor prvom izdanju

Pitanje o državi dobiva u sadašnje vrijeme i u teorijskom i u praktično-političkom pogledu naročitu važnost. Imperijalistički rat izvanredno je ubrzao i zaoštrio proces pretvaranja monopolističkog kapitalizma u državno-monopolistički kapitalizam. Čudovišno ugnjetavanje radnih masa od strane države, koja se sve tješnje i tješnje stapa sa svemoćnim organizacijama kapitalista, postaje sve čudovišnije. Napredne zemlje pretvaraju se — ovdje je riječ o njihovoj »pozadini« — u vojne robijašnice za radnike.

Nečuveni užasi i stradanja dugotrajnog rata čine položaj masa nepodnošljivim, pojačavaju njihov revolt. Očigledno sazrijeva međunarodna proleterska revolucija. Pitanje njenog odnosa prema državi dobiva praktično značenje.

Elementi oportunizma, nagomilani zbog relativno mirnog razvitka u toku decenija, stvorili su socijal-šovinističku struju, koja je postala vladajuća u zvaničnim socijalističkim partijama cijelog svijeta. Ta struja (Plehanov, Potresov, Breškovskaja, Rubanovič, zatim, u malčice zavijenoj formi, gospoda Cereteli, Černov i ko. u Rusiji; Scheidemann, Legin, David i dr. u Njemačkoj; Renaudel, Guesde (Ged), Vandervelde u Francuskoj i Belgiji; Hyndman i Fabijanci u Engleskoj itd.), socijalizam na riječima, šovinizam na djelu odlikuje se podlim lakejskim prilagođavanjem »vođa« »socijalizma« interesima ne samo »svoje« nacionalne buržoazije, nego naročito »svoje« države, jer većina takozvanih velikih država već odavno eksploatira i ugnjetava cijeli niz malih i slabih narodnosti. A imperijalistički rat i jest upravo rat za podjelu i ponovnu podjelu te vrste plijena. Borba za oslobođenje radnih masa ispod utjecaja buržoazije uopće a imperijalističke buržoazije posebice, nije moguća bez borbe protiv oportunističkih predrasuda o »državi«.

Mi u početku razmatramo učenje Marxa i Engelsa o državi, zadržavajući se naročito podrobno na zaboravljenim stranama tog učenja ili na onima koje su oportunisti unakazili. Zatim ćemo se specijalno pozabaviti glavnim predstavnikom tih unakazivanja, Karlom Kautskim, najpoznatijim od vođa Druge Internacionale (1889—1914), koja je tako bijedno bankrotirala za vrijeme ovog rata. Najzad ćemo sumirati glavne rezultate iskustva ruske revolucije od 1905. i naročito od 1917. godine. Ova posljednja, izgleda,

završava sada (početak augusta 1917) prvu fazu svog razvitka, ali sva ta revolucija uopće može biti shvaćena samo kao jedna karika u lancu socijalističkih proleterskih revolucija, koje izaziva imperijalistički rat. Pitanje odnosa socijalističke revolucije proletarijata prema državi dobiva na taj način ne samo praktičko-političko: nego i najaktuelnije značenje kao pitanje objašnjenja masama onoga šta će one trebati da rade, u najbližoj budućnosti, radi svog oslobođenja ispod kapitalističkog jarma.

Pisac

August 1917.

Predgovor drugom izdanju

Ovo, drugo, izdanje štampa se gotovo bez izmjena. Dodan je samo treći paragraf II. glavi.

Pisac

Moskva,

17. decembra 1918.

Klasno društvo i država

1. Država — proizvod nepomirljivih klasnih suprotnosti

S Marxovim učenjem sada se zbiva ono što se često u historiji događalo s učenjima revolucionarnih mislilaca i vođa ugnjetenih klasa u njihovoj borbi za oslobođenje. Ugnjetačke klase neprekidno su progonile velike revolucionare, za njihova života dočekivale su njihova učenja s bijesnom zlobom, jarnosom mržnjom, najneskrupuloznijim lažima i klevetama. Poslije njihove smrti pokušavaju da ih pretvore u ništavne ikone, da ih, takoreći, kanoniziraju, da njihovom imenu dadu izvjesnu slavu, radi »utjehe« i zaglupljivanja ugnjetenih klasa, ujalovljujući sadržaj revolucionarnog učenja, tupeći njegovu revolucionarnu oštricu, vulgarizirajući ga. Na takovom »obrađivanju« marksizma okupljaju se sada buržoazija i oportunisti u radničkom pokretu. Zaboravljaju, brišu, unakazuju revolucionarnu stranu učenja, njegovu revolucionarnu dušu. Ističu na prvi plan, veličaju ono što je prihvatljivo ili što izgleda prihvatljivo za buržoaziju. Svi su socijal-šovinisti danas »marksisti«, šalu na stranu! I sve češće njemački buržoaski učenjaci dojučerašnji specijalisti za uništenje marksizma, govore o »nacionalno- njemačkom« Marxu, koji je, tobože, odgojio radničke organizacije, tako sjajno organizirane za vođenje pljačkaškog rata!

U takvoj situaciji, kada su nevjerovatno rasprostranjena unakazivanja marksizma, naša zadaća je prije svega u tome da uspostavimo pravo učenje Marxa o državi. Radi toga je potrebno navesti cijeli niz dugačkih citata iz vlastitih djela Marxa i Engelsa. Dugački citati, naravno, učinit će izlaganje glomaznim, niukoliko neće pridonijeti njegovoj popularnosti. Ali sasvim je nemoguće ne navesti ih. Sva, ili bar sva odlučujuća mjesta iz djela Marxa i Engelsa po pitanju države moraju obavezno biti navedena u što je moguće potpunijem obliku, kako bi čitalac mogao samostalno dobiti predodžbu o ukupnosti pogleda utemeljitelja naučnog socijalizma kao i o razvitku tih pogleda, a isto tako da bi unakazivanje njihovo od strane sada vladajućeg »kauckijanstva« bilo dokumentarno dokazano i očigledno pokazano.

Počet ćemo s najrasprostranjenijim djelom Fr. Engelsa: »Porijeklo porodice, privatnog vlasništva i države«, koje je, već kao šesto izdanje, izašlo 1894. u Stuttgartu. Morat ćemo prevoditi citate s njemačkog originala, zato što su ruski prijevodi, pored sve svoje mnogobrojnosti, većinom ili nepotpuni ili su rađeni krajnje nezadovoljavajuće.

»Država — kaže Engels rezimirajući svoju historijsku analizu — ni u kom slučaju ne predstavlja snagu koja je izvana nametnuta društvu. Isto tako, država nije "stvarnost moralne ideje", "stvarnost razuma", kao što tvrdi Hegel. Država je proizvod društva na određenom stupnju razvitka. Država je priznanje da se to društvo zaplelo u nerazrešivu protivurječnost sa samim sobom, da se ono rascijepilo u nepomirljive suprotnosti iz kojih je nemoćno da se oslobodi. A da te suprotnosti, klase sa suprotnim ekonomskim interesima, ne bi progutale jedna drugu i društvo u jalovoj borbi, bila je potrebna snaga koja prividno stoji nad društvom, snaga koja bi ublažavala sukobe, držala ih u granicama »poretka«. I ta snaga, proizašla iz društva, ali koja se stavlja iznad njega, koja se sve više otuđuje od njega, jest država« (str. 177.—178. šestog njemačkog izdanja).

Ovdje je sasvim jasno izražena osnovna ideja marksizma po pitanju o historijskoj ulozi i značenju države. Država je proizvod i izraz nepomirljivosti klasnih suprotnosti. Država nastaje tamo, tada i utoliko, gdje, kada i ukoliko klasne suprotnosti objektivno ne mogu biti izmirene. I obrnuto: postojanje države dokazuje da su klasne suprotnosti nepomirljive.

Upravo od ove najvažnije i osnovne točke počinje unakazivanje marksizma, koje se vrši po dvjema glavnim linijama.

S jedne strane, buržoaski i naročito sitnoburžoaski ideolozi, koji su prisiljeni da pod pritiskom neospornih historijskih činjenica priznaju da država postoji samo ondje gdje postoje klasne suprotnosti i klasna borba, »začinjavaju« Marxa na taj način što po njima ispada da je država organ izmirenja klasa. Po Marxu, država ne bi mogla ni nastati ni održati se da je bilo moguće izmirenje klasa. Kod čiftinskih i filistarskih profesora i publicista ispada — često uz blagonaklono pozivanje na Marxa! — da država baš izmiruje klase. Po Marxu, država je organ klasne vladavine, organ ugnjetavanja jedne klase od strane druge; ona je stvaranje »poretka« koji ozakonjuje i učvršćuje to ugnjetavanje, ublažujući sukobe klase. Po mišljenju sitnoburžoaskih političara, poredak i jest izmirenje klasa, a ne ugnjetavanje jedne klase od strane druge; ublažavati sukobe znači izmirivati, a ne ugnjetenim klasama oduzimati određena sredstva i metode borbe za obaranje ugnjetača.

Na primjer, svi eseri (socijalisti-revolucioneri) i menjševici u revoluciji 1917. godine, kada je pitanje o značenju i ulozi države bilo upravo postavljeno u svojoj veličini, postavljeno praktički, kao pitanje neodložne akcije i to akcije masovnih razmjera, svi su se oni odmah i potpuno srozali na sitnoburžoasku teoriju »izmirenja« klasa pomoću

»države«. Bezbrojne rezolucije i članci političara tih obiju partija skroz su prožeti tom ćiftinskom i filistarskom teorijom »izmirenja«. To da je država organ vladavine određene klase, koja se ne može izmiriti sa svojim antipodom (s klasom koja joj je suprotna), to sitnoburžoaska demokracija nikad nije u stanju da shvati. Odnos prema državi jest najočigledniji dokaz da naši eseri i menjševici uopće nisu socijalisti (što smo mi, boljševici, uvijek dokazivali), nego sitnoburžoaski demokrati s gotovo socijalistićkom frazeologijom.

S druge strane, »kauckijansko« izopaćavanje marksizma mnogo je tananije. »Teoretski« se ne poriče ni to da je država organ klasne vladavine, ni to da su klasne suprotnosti nepomirljive. Ali se gubi iz vida ili se zabašuruje ovo: ako je država proizvod nepomirljivosti klasnih suprotnosti, ako je ona snaga koja stoji nad društvom i »sve se više i više otuđuje od društva«, onda je jasno da je oslobođenje ugnjetene klase nemoguće ne samo bez nasilne revolucije, nego i bez uništenja onog aparata državne vlasti koji je stvorila vladajuća klasa i u kome je utjelovljeno to »otuđivanje«. Ovakav zaključak, teoretski jasan sam po sebi, Marx je, kao što ćemo vidjeti kasnije, na osnovi konkretno-historijske analize zadaća revolucije i izvukao s potpunom odrećenošću. I upravo taj zaključak Kautsky je — »zaboravio« i izopaćio, što ćemo pokazati podrobno u daljem izlaganju.

2. Naroćiti odredi oružanih ljudi, tamnice i drugo

. U poređenju sa starom rodovskom organizacijom — nastavlja Engels — država se odlikuje, prvo, raspodjelom podanika prema .teritoriju« ... Nama ta raspodjela izgleda »prirodna«, ali ona je iziskivala dugotrajnu borbu protiv stare organizacije prema rodovima i plemenima.

Druga osobina je —uspostavljanje javne vlasti, koja se više ne poklapa neposredno sa stanovništvom koje se samo organizira kao oružana snaga. Ta naroćita javna vlast nužna je zato što je samoaktivna oružana organizacija stanovništva postala nemoguća otkako se društvo rascijepalo na klase ... Ta javna vlast i postoji u svakoj državi. Ona se sastoji ne samo iz oružanih ljudi nego i iz materijalnih dodataka: tamnica i prinudnih ustanova svake vrste, koje nije poznavalo rodovsko društvo...

Engels razvija pojam one »snage« koja se naziva državom, snage koja je proizašla iz društva, ali koja se stavlja iznad njega i koja se sve više i više otuđuje od njega. Iz čega se, prvenstveno, sastoji ta snaga? Iz naroćitih odreda oružanih ljudi, koji imaju na raspoloženju tamnice i ostalo.

Mi imamo pravo da govorimo o naročitim odredima oružanih ljudi zato što se javna vlast, svojstvena svakoj državi, »ne poklapa neposredno« s oružanim stanovništvom, s njegovom »samoaktivnom oružanom organizacijom«.

Kao svi veliki revolucionarni mislioci, Engels nastoji da pažnju svjesnih radnika obrati upravo na ono što vladajućem filistarstvu izgleda najmanje vrijedno pažnje, najuobičajenije, posvećeno predrasudama koje su ne samo čvrste, nego, može se reći, okamenjene. Stajaća vojska i policija, to je glavno oruđe državne vlasti, ali — zar i može biti drukčije?

S gledišta ogromne većine Evropejaca kraja XIX. vijeka, kojima se obraćao Engels i koji nisu doživjeli ili izbliza promatrali nijednu veliku revoluciju, to i ne može biti drukčije. Njima je sasvim nepojmljivo šta je to »samoaktivna oružana organizacija stanovništva«? Na pitanje: zašto je nastala potreba za naročitim odredima oružanih ljudi (policija, stajaća vojska) koji stoje nad društvom i koji se otuđuju od društva, zapadnoevropski i ruski filistar sklon je da odgovori s nekoliko fraza uzajmljenih od Spencera ili od Mihajlovskog, pozivajući se na kompliciranje društvenog života, na diferencijaciju funkcija i t. sl.

Takvo pozivanje izgleda »naučno« i divno uspavljuje čiftu, zabašurujući glavno i osnovno: rascjep društva na nepomirljivo neprijateljske klase.

Da nije bilo tog rascjepa, »samoaktivna oružana organizacija stanovništva« odlikovala bi se svojom kompliciranošću, visinom svoje tehnike i ostalim od primitivne organizacije majmuskog čopora s motkama, ili prvobitnih ljudi, ili ljudi rodovskog društva, ali takva organizacija bila bi moguća.

Ona je nemoguća zbog toga što je društvo civilizacije rascijepano na neprijateljske i usto nepomirljivo neprijateljske klase, čije bi »samoaktivno« oružanje dovelo do oružane borbe među njima. Stvara se država, stvara se naročita sila, naročiti odredi oružanih ljudi, i svaka revolucija, razbijajući državni aparat, očigledno nam pokazuje kako vladajuća klasa teži da obnovi naročite odrede oružanih ljudi koji služe njoj, kao što ugnjetena klasa teži da stvori novu organizaciju takve vrste, sposobnu da služi eksploatiranim, a ne eksploatorima.

U navedenom razmatranju Engels teoretski postavlja ono isto pitanje koje praktički, očigledno i usto u razmjerima masovne akcije postavlja pred nas svaka velika revolucija, a to je pitanje o odnosu između »naročitih« odreda oružanih ljudi i »samoaktivne oružane organizacije stanovništva«. Vidjet

ćemo kasnije kako se to pitanje konkretno ilustrira iskustvom evropskih i ruskih revolucija.

Ali vratimo se Engelsovom izlaganju.

On ukazuje da je ponekad, na primjer ponegdje u Sjevernoj Americi, ta javna vlast slaba (riječ je o rijetkom izuzetku za kapitalističko društvo i o onim dijelovima Sjeverne Amerike u njenom doimperijalističkom periodu gdje je prevladavao slobodni kolonist), ali, uopće govoreći, ona se pojačava:

... »Javna vlast pojačava se razmjerno zaoštavanju klasnih suprotnosti unutar države i razmjerno tome kako države koje se graniče postaju veće i naseljenije. Pogledajte samo današnju Evropu, u kojoj su klasna borba i konkurencija osvajanja podigle javnu vlast na takvu visinu da ona prijete da proguta čitavo društvo, pa i samu državu«...

Ovo je pisano najkasnije početkom devedesetih godina prošlog vijeka. Posljednji Engelsov predgovor datiran je sa 16. juna 1891. Tada je zaokret k imperijalizmu — i u smislu potpune vladavine trustova, i u smislu svemoći najkрупnijih banaka, i u smislu grandiozne kolonijalne politike i t. d. — istom započinjao u Francuskoj, bio još slabiji u Sjevernoj Americi i Njemačkoj. Od tada je »konkurencija osvajanja« divovski koraknula naprijed, utoliko više što je zemljina kugla početkom drugog decenija XX. vijeka bila već definitivno podijeljena između tih »konkurentnih osvajača«, t. j. velikih razbojničkih država. Kopneno i pomorsko naoružanje otada je nevjerovatno poraslo, a pljačkaški rat od 1914.—1917. godine radi svjetskog gospodstva Engleske ili Njemačke, radi podjele plijena, približio je »gutanje« svih društvenih snaga od strane razbojničke državne vlasti potpunoj katastrofi.

Engels je još 1891. godine umio da ukazuje na »konkurenciju osvajanja« kao na jednu od najvažnijih karakteristika vanjske politike velikih sila, a nitkovi socijalšovinizma u 1914.—1917. godini, kada je upravo ta konkurencija, uveliko još pooštrena, dovela do imperijalističkog rata, prikrivaju obranu razbojničkih interesa »svoje« buržoazije frazama o »zaštiti domovine«, »obrani republike i revolucije« i t. sl.

3. Država — oruđe za eksploataciju ugnjetene klase

Za izdržavanje naročite javne vlasti koja stoji nad društvom potrebni su porezi i državni dugovi.

... »Imajući javnu vlast i pravo ubiranja poreza — piše Engels — činovnici, kao organi društva, stoje iznad društva. Slobodno, dobrovoljno poštovanje koje je ukazivano organima rodovskog društva njima je nedovoljno, čak i kad bi ga mogli zadobiti« ... Stvaraju se posebni zakoni o svetosti i nepovredivosti činovnika. »Posljednji policijski služitelj ... ima više »autoriteta« nego svi organi rodovskog društva skupa, ali i najmoćniji knez ili najveći državnik i vojskovođa civilizacije mogu pozavidjeti poglavici roda zbog neprinudjenog i neospornog poštovanja koje on uživa«.

Ovdje je postavljeno pitanje o povlašćenom položaju činovnika kao organa državne vlasti. Tu je glavno: šta je to što ih stavlja iznad društva? Vidjet ćemo kasnije kako je ovo teorijsko pitanje praktički rješavala Pariska komuna 1871. godine i kako ga je Kautsky reakcionarno zabašurivao 1912. godine.

... »Budući da je država nastala iz potrebe da se obuzdavaju suprotnosti klasa; kako je ona istovremeno nastala usred sukoba tih klasa, to je ona po pravilu država najjače, ekonomski vladajuće klase, koja pomoću države postaje i politički vladajućom klasom i na taj način dobiva nova sredstva za tlačenje i eksploataciju ugnjetene klase«... Ne samo što su antička i feudalna država bile organi eksploatacije robova i kmetova, nego je i »moderna predstavnička država oruđe eksploatacije najamnog rada od strane kapitala. Međutim, kao izuzetak nastupaju periodi kada klase koje se međusobno bore gotovo uravnotežuju svoje snage, i onda država za neko vrijeme dobiva izvjesnu samostalnost u odnosu na obje klase i prividno nastupa kao posrednik među njima« ... Takva je apsolutna monarhija XVII i XVIII vijeka, bonapartizam prvog i drugog carstva u Francuskoj, Bismarck u Njemačkoj.

Takva je — dodajemo mi — vlada Kerenskoga u republikanskoj Rusiji poslije prijelaza na proganjanje revolucionarnog proletarijata, u momentu kada su sovjeti zbog rukovodstva sitnoburžoaskih demokrata, već nemoćni, a buržoazija još nedovoljno jaka da ih naprosto rastjera. .

U demokratskoj republici — nastavlja Engels — »bogatstvo se koristi svojom vlašću posredno, ali utoliko sigurnije«, i to, prvo pomoću »neposrednog podmićivanja činovnika« (Amerika), drugo, pomoću »saveza između vlade i burze« (Francuska i Amerika).

U naše vrijeme imperijalizam i vladavina banaka »razvili« su oba načina obrane i ostvarenja svemoći bogatstva u kojoj god demokratskoj republici do savršenstva. Kad, na primjer, u prvim mjesecima demokratske republike u Rusiji, može se reći u medenom mjesecu braka između »socijalista« esera i menjševika s buržoazijom, g. Paljčinski u koalicionoj vladi sabotira sve mjere za obuzdavanje kapitalista i njihovog maroderstva, njihovog pljačkanja državne blagajne pomoću vojnih liferacija, i kad g. Paljčinski, pošto je izašao iz vlade (u kojoj je, naravno, zamijenjen drugim, potpuno istim Paljčinskim), biva od kapitalista »nagrađen« mjestašcem s plaćom od 120.000 rubalja godišnje — šta je ovo? Neposredno ili posredno podmićivanje? Savez vlade s trustovima ili »samo« prijateljski odnosi? Kakvu ulogu tu igraju Černovi i Cereteli, Avksentjevi i Skobeljevi? — Da li su oni »neposredni« ili samo posredni saveznici milionera koji krađu državnu blagajnu?

Svemoć »bogatstva« sigurnija je u demokratskoj republici zato što ona ne zavisi od rđave političke ljuštore kapitalizma. Demokratska republika je najbolja moguća politička ljuštura kapitalizma. Zbog toga kapital, zavladaвши (preko Paljčinskih, Černova, Ceretelija i Ko.) tom najboljom ljušturicom, zasniva svoju vlast tako solidno, tako sigurno, da nikakva smjena ni ličnosti, ni ustanova, ni partija buržoaske demokratske republike ne potresa tu vlast.

Treba još podvući da Engels potpuno nedvosmisleno naziva opće pravo glasa oruđem vladavine buržoazije. Opće pravo glasa, kaže on, očevitno uzimajući u obzir dugo iskustvo njemačke socijal-demokracije, jest

»mjerilo zrelosti radničke klase. Ono nije moglo i ne može nikada dati više u sadašnjoj državi«.

Sitnoburžoaski demokrati, kao što su naši eseri i menjševici, a također njihova rođena braća, svi socijal-šovinisti i oportunisti Zapadne Evrope očekuju upravo »više« od općeg prava glasa. Oni sami vjeruju i sugeriraju narodu lažno shvaćanje po kome opće pravo glasa »u današnjoj državi« može doista da izrazi volju većine trudbenika i da osigura njeno provođenje u život.

Mi ovdje možemo samo zabilježiti to lažno shvaćanje, samo ukazati na to da se ta savršeno jasna, točna, konkretna Engelsova izjava unakazuje na svakom koraku u propagandi i agitaciji »službenih« (t. j. oportunističkih) socijalističkih partija. Podrobna analiza sve lažnosti tog shvaćanja, koje Engels ovdje odbacuje, bit će dana u našem daljnjem izlaganju Marxovih i Engelsovih pogleda na »današnju« državu.

Opći rezime svojih pogleda Engels daje u svom najpopularnijem djelu slijedećim riječima:

»Dakle, država ne postoji od pamtvijeka. Bilo je društava koja su lijepo mogla i bez nje, koja nisu imala ni pojma o državi i državnoj vlasti. Na određenom stupnju ekonomskog razvitka, koji je bio nužno povezan s cijepanjem društva na klase, država je zbog toga cijepanja postala nužnošću. Mi se sad brzim koracima približavamo takvom stupnju razvitka proizvodnje na kome postojanje tih klasa ne samo što je prestalo da bude nužnošću, nego postaje direktnom smetnjom za razvitak proizvodnje. Klase će isto onako neizbježno iščeznuti, kao što su u prošlosti neizbježno nastale. Sa iščezavanjem klasa iščeznut će neizbježno i država. Društvo koje će organizirati proizvodnju na nov način, na temelju slobodne i ravnopravne asocijacije proizvođača, poslat će svu državnu mašinu tamo gdje će joj tada i biti pravo mjesto: u muzej starina, pored preslice i bronzane sjekire.«

Ovaj citat ne sreća se često u propagandističkoj i agitacionoj literaturi savremene socijal-demokracije. Ali čak i onda kad se na njega naiđe, njega većinom navode reda radi, kao klanjanje pred ikonom, t. j. službeno se odaje poštovanje Engelsu, ali bez ikakvog pokušaja da se zamisli nad tim kakav širok i dubok zamah revolucije pretpostavlja to »slanje sve državne mašine u muzej starina«. Većinom se ne vidi čak ni shvaćanje onoga što Engels naziva državnom mašinom.

4. »Izumiranje« države i nasilna revolucija

Engelsove riječi o »izumiranju« države uživaju tako široku popularnost, tako se često navode, tako reljefno pokazuju u čemu je smisao običnog falsificiranja marksizma u oportunizam, da je potrebno zadržati se na njima podrobno. Navest ćemo cijelo izlaganje iz koga su uzete:

»Proletarijat uzima državnu vlast i pretvara sredstva za proizvodnju prije svega u državno vlasništvo. Ali samim tim on uništava samog sebe kao proletarijat, samim tim on uništava sve klasne razlike i klasne suprotnosti,

a time i državu. Dosadašnjem društvu, koje se kreće u klasnim suprotnostima, potrebna je država, to jest organizacija eksploatorske klase radi održavanja njenih vanjskih uslova proizvodnje, što znači u prvom redu radi nasilnog održavanja eksploatirane klase u uslovima potlačenosti (ropstvo, kmetstvo, najamni rad) koji su dani postojećim načinom proizvodnje. Država je bila službeni predstavnik cijelog društva, njegovo oličenje u vidljivoj korporaciji, ali ona je bila to samo utoliko, ukoliko je bila država one klase koja je za svoje vrijeme sama predstavljala cijelo društvo: u antičko doba ona je bila država vlasnika robova, u srednjem vijeku — feudalnog plemstva, u naše vrijeme — buržoazije. Kada država najzad doista postane predstavnik cijelog društva, onda ona samu sebe čini izlišnom. Čim više ne bude ni jedne društvene klase koju treba ugnjetavati, čim bude uklonjena borba za individualni opstanak, uslovljena klasnom vladavinom i dosadašnjom anarhijom u proizvodnji, kao i sukobi i ekscesi koji iz te borbe proistječu, tada više ne će imati tko da bude ugnjetavan, radi čega je i bila potrebna naročita sila za ugnjetavanje — država. Prvi akt u kome država nastupa kao istinski predstavnik cijelog društva — uzimanje u svoje ruke, u ime društva, sredstva za proizvodnju — istovremeno je njen posljednji samostalan akt kao države. Miješanje državne vlasti u društvene odnose postajat će izlišnim u jednoj oblasti za drugom i prestat će samo od sebe. Mjesto vlade nad osobama dolazi upravljanje stvarima i rukovođenje procesima proizvodnje. Država se ne »ukida«, ona odumire. Na osnovu ovoga treba ocjenjivati frazu o »slobodnoj narodnoj državi«, frazu koja je imala privremeno opravdanje s gledišta agitacije, ali koja je naučno neodrživa. Isto tako na osnovu ovoga treba ocjenjivati zahtjev takozvanih anarhista da se država ukine od danas do sutra.« (»Anti-Duhring«, »Prevrat u nauci izvršen od gospodina Eugena Duhringa«, str. 302. —303. po trećem njem. izd.)

Može se reći, ne bojeći se da ćemo pogriješiti, da je iz ovog Engelsovog razmatranja, vanredno bogatog mislima, u današnjim socijalističkim partijama ostalo kao stvarna tekovina socijalističke misli samo to, da, po Marxu, država

»izumire«, za razliku od anarhističkog učenja o »ukidanju« države. Tako okljaštriti marksizam znači svesti ga na oportunitizam, jer kod ovakvog »tumačenja« ostaje samo maglovita predodžba o polaganom, ravnomjernom, postepenom mijenjanju, o odsustvu skokova i bura, o odsustvu revolucije. »Izumiranje« države u običnom, općerasprostranjenom, masovnom, ako se može tako reći, shvaćanju znači, nesumnjivo, zabašurivanje, ako ne i odricanje revolucije.

Međutim, takvo »tumačenje« jest najgrublje, samo buržoaziji korisno unakazivanje marksizma, teoretski zasnovano na zaboravljanju najvažnijih okolnosti i misli, izloženih na primjer u Engelsovom »rezimirajućem« razmatranju, koje smo naveli u cjelini.

Prvo. U samom početku tog razmatranja Engels kaže da proletarijat, uzimajući državnu vlast, »samim tim uništava državu kao državu«. Sta to znači, o tome »nije uobičajeno« misliti. Ovo se obično ili potpuno ignorira, ili se smatra kao nekom Engelsovom »hegelijanskom« »slabošću«. Ustvari, u ovim riječima kratko je izloženo iskustvo jedne od najvećih proletherskih revolucija, iskustvo Pariske komune 1871. godine, o čemu ćemo mi podrobnije govoriti kad na to dođe red. Ustvari, Engels ovdje govori o »uništenju« države buržoazije od strane proletherske revolucije, dok se riječi o izumiranju odnose na ostatke proletherske državnosti poslije socijalističke revolucije. Buržoaska država, po Engelsu, ne »izumire«, nego nju »u n i š t a v a« proletarijat u revoluciji. Izumire, poslije te revolucije, proletherska država ili poludržava.

Drugo. Država je »naročita sila za ugnjetavanje«. Ta Engelsova sjajna i u najvećoj mjeri duboka definicija dana je ovdje potpuno jasno. A iz nje proistječe da »naročita sila za ugnjetavanje« proletarijata od strane buržoazije, miliona trudbenika od strane šačice bogataša, mora biti zamijenjena »naročitom silom za ugnjetavanje« buržoazije od strane proletarijata (diktatura proletarijata). U tome se i sastoji »uništenje države kao države«. U tome se i sastoji »akt« uzimanja u svoje ruke, u ime društva, sredstava za proizvodnju. I očevidno je samo po sebi da se takva smjena jedne (buržoaske) »naročite sile« drugom (proletherskom) »naročitom silom« ne može nikako izvršiti u formi »izumiranja«.

Treće. O »izumiranju«, i čak još reljefnije i slikovitije o »uspavlivanju«, Engels govori potpuno jasno i određeno u odnosu na epohu p o s l i j e »uzimanja sredstava za proizvodnju u ruke države u ime cijelog društva«, t. j. poslije socijalističke revolucije. Mi svi znamo da je politička forma »države« u to vrijeme najpunija demokracija. Ali ni jednom od oportunističkih, koji bestidno unakazuju marksizam, ne pada na pamet da se prema tome ovdje, kod Engelsa, radi o »uspavlivanju« i »izumiranju« demokracije. Ovo na prvi pogled izgleda veoma čudnovato. Ali »nerazumljivo« je samo za onoga tko se nije zamislio nad tim da je demokracija također država, i da će, prema tome, iščeznuti i demokracija, čim iščezne država. Buržoasku državu može »uništiti« samo revolucija. Država uopće, t. j. najpunija demokracija, može samo »izumrijeti«.

Četvrto. Davši svoju čuvenu postavku: »država izumire«, Engels odmah konkretno objašnjava da je ta postavka uperena i protiv oportunisti i protiv anarhista. Pritom, kod Engelsa je na prvom mjestu onaj zaključak iz postavke o »izumiranju države« koji je uperen protiv oportunisti.

Moglo bi se kladiti, da od 10.000 ljudi koji su čitali ili čuli o »izumiranju« države, 9.990 sasvim ne znaju ili se ne sjećaju da Engels svoje zaključke iz te postavke nije upravljao samo protiv anarhista. A od ostalih deset ljudi, devet sigurno ne znaju šta je to »slobodna narodna država« i zašto je u napadu na tu parolu sadržan napad na oportuniste. Tako se piše historija! Tako se vrši neprimjetno falsificiranje velikog revolucionarnog učenja i pretvaranje njegovo u vladajuće filistarstvo. Zaključak protiv anarhista ponavljao se hiljadu i hiljadu puta, banalizirao se, nabijao se u glave u najuproštenijoj formi, dobio je čvrstinu predrasude. A zaključak protiv oportunisti su zabašurili i »zaboravili«!

»Slobodna narodna država« bila je sedamdesetih godina programatski zahtjev i obična parola njemačkih socijal-demokrata. U toj paroli nema nikakvog političkog sadržaja, osim malograđanski kitnjastog opisa demokracije. Ukoliko se u njoj legalno aludiralo na demokratsku republiku, utoliko je Engels bio spreman da s gledišta agitacije »privremeno« »opravda« tu parolu. Ali ta parola bila je oportunistička, jer je izražavala ne samo uljepšavanje buržoaske demokracije, nego i nerazumijevanje socijalističke kritike svake države uopće. Mi smo za demokratsku republiku kao za proletarijat najbolju formu države u kapitalizmu, ali mi ne smijemo zaboravljati da je najamno ropstvo udes naroda i u najdemokratskijoj buržoaskoj republici. Dalje, svaka država jest »naročita sila za ugnjetavanje« ugnjetene klase. Zbog toga je svaka država neslobodna i nenarodna. Marx i Engels više puta su objašnjavali ovo svojim partijskim drugovima sedamdesetih godina prošlog vijeka.

Peto. U tom istom Engelsovom djelu, iz koga se svi sjećaju postavke o izumiranju države, nalazi se i razmatranje o značenju nasilne revolucije. Historijska ocjena njene uloge pretvara se kod Engelsa u pravi panegirik nasilnoj revoluciji. Toga se »nitko ne sjeća«, o značenju tih misli nije uobičajeno govoriti, pa čak ni misliti u današnjim socijalističkim partijama, a u svakodnevnoj propagandi i agitaciji u masama te misli ne igraju nikakvu ulogu. Međutim, one su sa »izumiranjem« države nerazdvojno povezane u jednu skladnu cjelinu.

Evo tog Engelsovog razmatranja:

... »A da nasilje igra u historiji i drugu ulogu (osim satanske sile), i to revolucionarnu ulogu, da je ono, po Marxovim riječima, babica svakog starog društva kada je ono bremenito novim, da je nasilje ono oruđe pomoću koga društveno kretanje probija sebi put i lomi okamenjene, preživjele političke forme — o svemu tome nema ni riječi kod gospodina Duhringa. Samo s uzdasima i stenjanjem on dopušta mogućnost da će za obaranje eksploatatorske privrede biti možda potrebno — zamislite, nažalost i nasilje, jer svaka primjena nasilja, tobože, demoralizira onog koji ga primjenjuje. I to se govori bez obzira na onaj visoki moralni i idejni polet koji prati svaku pobjedonosnu revoluciju! I to se govori u Njemačkoj, u kojoj bi nasilan sukob, koji može biti i nametnut narodu, imao bar tu prednost što bi iz nacionalne svijesti izagnao duh sluganstva koji je u nju pronikao uslijed poniženja Tridesetgodisnjeg rata. I taj bezbojni, sparušeni, senilni popovski način mišljenja smije netko da nameće najrevolucionarnijoj partiji koju poznaje historija?« (str. 193., po trećem njcm. izd., kraj glave 4. II. odjeljka).

Kako je moguće sjediniti u jednom učenju taj panegirik nasilnoj revoluciji, koji je Engels uporno iznosio pred njemačke socijal-demokrate od 1878. do 1894. godine, t. j. sve do svoje smrti, s teorijom o »izumiranju« države?

Obično se jedno i drugo sjedinjuje eklektički, putem bezidejnog ili sofističkog čupanja, proizvoljno (ili da se ugodí vlastodršcima) čas jednog, čas drugoga razmatranja, pri čemu se u devedeset i devet slučajeva od sto, ako ne i češće, na prvi plan ističe baš »izumiranje«. Dijalektika se zamjenjuje eklekticismom: to je najobičnija, najrasprostranjenija pojava u službenoj socijal-demokratskoj literaturi današnjice u odnosu na marksizam. Takva zamjena, doduše, nije novost; možemo je vidjeti čak u historiji klasične grčke filozofije. Prilikom falsificiranja marksizma u oportunizam, falsificiranje dijalektike u eklekticism najlakše obmanjuje mase, daje prividno zadovoljenje, tobože uzima u obzir sve strane procesa, sve tendencije razvitka, sve protivurječne utjecaje i t. d., a ustvari ne daje nikakvo cjelovito i revolucionarno shvatanje procesa društvenog razvitka.

Već smo prije govorili, a u daljem izlaganju pokazat ćemo podrobnije, da se Marxovo i Engelsovo učenje o neizbježnosti nasilne revolucije odnosi na buržoasku državu. Ona ne može biti smijenjena državom proleterskom (diktaturom proletarijata) putem »izumiranja«, nego samo, po pravilu, nasilnom revolucijom. Panegirik koji joj je ispjevao Engels i koji potpuno odgovara mnogim Marx-ovim izjavama — (sjetimo se kraja »Bijede filozofije« i »Komunističkog manifesta« s ponosnom, otvorenom izjavom o neizbježnosti nasilne revolucije; sjetimo se kritike Gotskog programa 1875. godine, gotovo 30 godina kasnije, u kojoj Marx nepoštedno bičuje

oportunizam tog programa) — taj panegirik nikako nije neki »zanos«, nikako nije deklamacija ili polemički ispad. Potreba da se mase sistematski odgajaju u takvom i baš takvom gledanju na nasilnu revoluciju leži u osnovi cijelog učenja Marxa i Engelsa. Izdaja njihova učenja od strane sada vladajućih struja socijalšovinizma i kauckijanstva naročito reljefno se izražava u tome što i jedni i drugi zaboravljaju takvu, propagandu, takvu agitaciju.

Smjena buržoaske države proleterskom nemoguća je bez nasilne revolucije. Uništenje proleterske države, t. j. uništenje svake države, nemoguće je drukčije.

Marx i Engels davali su podroban i konkretan razvitak tih pogleda, izučavajući svaku revolucionarnu situaciju posebice, analizirajući pouke iskustva svake revolucije posebice. Mi sad i prelazimo na taj, bezuslovno najvažniji dio njihovog učenja.

Iskustvo 1848.—1851. godine

1. Uoči revolucije

Prva djela zrelog marksizma, »Bijeda filozofije« i »Komunistički manifest«, napisana su upravo uoči revolucije 1848. godine. Zbog te okolnosti mi u njima imamo, pored izlaganja općih osnova marksizma, u izvjesnoj mjeri i odraz tadašnje konkretne revolucionarne situacije. Stoga će, možda, biti svrsishodno razmotriti ono što autori tih djela govore o državi, neposredno pred njihovim zaključcima iz iskustva 1848.—1851. godine.

... >>U toku razvitka radnička će klasa — piše Marx u »Bijedi filozofije« — postaviti na mjesto starog buržoaskog društva takvu asocijaciju koja isključuje klase i njihovu suprotnost, i više neće biti prave političke vlasti, jer je politička vlast upravo službeni izraz klasne suprotnosti u buržoaskom društvu« (str. 182., njem. izd. 1885. godine).

Poučno je uporediti s ovim općim izlaganjem misli o iščezavanju države poslije uništenja klasa ono izlaganje koje je dano u »Komunističkom manifestu«, koji su napisali Marx i Engels nekoliko mjeseci kasnije, točno, u novembru 1847.

. . . »Opisujući najopćije faze razvitka proletarijata, mi smo pratili više ili manje prikriiveni građanski rat u okviru postojećeg društva do one točke kad se on pretvara u otvorenu revoluciju, i kada proletarijat putem nasilnog obaranja buržoazije zasniva svoju vladavinu«

. . . »Već smo gore vidjeli da je prvi korak u radničkoj revoluciji pretvaranje (bukvalno: uzdizanje) proletarijata u vladajuću klasu, osvojenje demokracije.«

»Proletarijat će svoju političku vlast iskoristiti za to da postepeno oduzme buržoaziji sav kapital, da u rukama države, t. j. proletarijata organiziranog kao vladajuća klasa, koncentrira sva oruđa za proizvodnju i da što je moguće brže poveća masu produktivnih snaga« (str. 31. i 37. po sedmom njem. izd. 1906. godine).

Ovdje vidimo formulaciju jedne od najznačajnijih i najvažnijih ideja marksizma u pitanju o državi, naime ideje »diktature proletarijata« (kao što su počeli govoriti Marx i Engels poslije Pariske komune), a zatim

veoma interesantnu definiciju države, koja također spada među »zaboravljene riječi« marksizma. »Država, to jest proletarijat organiziran kao vladajuća klasa«.

Ova definicija države ne samo što se nikada nije objašnjavala u vladajućoj propagandističkoj i agitacionoj literaturi službenih socijaldemokratskih partija, nego je, šta više, bila baš zaboravljena, jer se ona nikako ne može izmiriti s reformizmom. Ona bježe pravo u čelo obične oportunističke predrasude i malograđanske iluzije o »mirnom razvitku demokracije«.

Proletarijatu je potrebna država — to ponavljaju svi oportunisti, socijalšovinisti i kauckijanci, uvjeravajući da je takvo Marxovo učenje. Oni »zaboravljaju« dodati, da je, po Marxu, proletarijatu potrebna samo država koja izumire, tj. koja je tako uređena da bi odmah mogla da izumire i da mora da izumire. I, drugo, trudbenicima, je potrebna »država«, to jest »proletarijat organiziran kao vladajuća klasa«.

Država je naročita organizacija sile, ona je organizacija nasilja radi ugnjetavanja neke klase. Koju klasu treba da ugnjetava proletarijat? Naravno, samo eksploatatorsku klasu, t. j. buržoaziju. Trudbenicima je potrebna država samo radi gušenja otpora eksploatatora, a rukovoditi tim gušenjem, provesti ga u život može samo proletarijat kao jedina do kraja revolucionarna klasa, jedina klasa koja je sposobna da sjedini sve trudbenike i eksploatirane za borbu protiv buržoazije, za njeno potpuno uklanjanje.

Eksploatatorskim klasama potrebna je politička vlast u interesu održanja eksploatacije, t. j. radi sebičnih interesa ništavne manjine protiv ogromne većine naroda. Eksploatiranim klasama potrebna je politička vlast u interesu potpunog uništenja svake eksploatacije, t. j. u interesu ogromne većine naroda protiv ništavne manjine savremenih vlasnika robova, t. j. veleposjednika i kapitalista.

Sitnoburžoaski demokrati, ti tobožnji socijalisti koji su klasnu borbu zamjenjivali maštanjima o sporazumu klasa, zamišljali su i socijalistički preobražaj kao sanjalice, ne u obliku svrgavanja vladavine eksploatatorske klase, nego u obliku mirnog podvrgavanja manjine većini koja je shvatila svoje zadaće. Ta sitnoburžoaska utopija, nerazdvojno povezana s priznavanjem natklasne države, dovela je u praksi do izdaje interesa radnih klasa, kao što je to i pokazala, na primjer, historija francuskih revolucija od 1848. i od 1871. godine, kao što je to pokazalo iskustvo »socijalističkog« učešća u buržoaskim vladama u Engleskoj, u Francuskoj, u Italiji i drugim zemljama krajem XIX. i početkom XX. vijeka.

Marx se cijelog svog života borio protiv tog sitnoburžoaskog socijalizma, koji su sad uskrsele u Rusiji partije esera i menjševika. Marx je proveo učenje o klasnoj borbi dosljedno, sve do učenja o političkoj vlasti, o državi.

Obaranje vladavine buržoazije moguće je samo od strane proletarijata kao naročite klase, čiji ga ekonomski uslovi opstanka pripremaju za takvo obaranje, daju mu mogućnost i snagu da to izvrši. Dok buržoazija razdrobljava, cijepa seljaštvo i sve sitnoburžoaske slojeve, ona zbija, ujedinjuje, organizira proletarijat. Samo je proletarijat — zbog svoje ekonomske uloge u krupnoj proizvodnji — sposoban da bude vođa svih radnih i eksploatiranih masa, koje buržoazija eksploatira, ugnjetava, guši ne manje, a često i više, nego proletere, ali koje nisu sposobne za samostalnu borbu za svoje oslobođenje.

Učenje o klasnoj borbi, koje je Marx primijenio na pitanje o državi o socijalističkoj revoluciji, neizbježno dovodi do priznanja političke vladavine proletarijata, njegove diktature, t. j. vlasti koja se ni s kim ne dijeli i koja se neposredno oslanja na oružanu snagu masa. Obaranje buržoazije ostvarivo je samo pretvaranjem proletarijata u vladajuću klasu koja je sposobna da uguši neizbježni, očajnički otpor buržoazije i da organizira sve radne i eksploatirane mase za izgradnju novog ekonomskog ustrojstva.

Proletarijatu je potrebna državna vlast, centralizirana organizacija sile, organizacija nasilja i radi gušenja otpora eksploatatora i radi rukovođenja ogromnom masom stanovništva, seljaštvom, sitnom buržoazijom, poluproleterima pri »uređivanju« socijalističke privrede.

Odgajajući radničku partiju, marksizam odgaja avangardu proletarijata, koja je sposobna da uzme vlast i da vodi cijeli narod socijalizmu, da daje pravac i organizira novo društveno uređenje, da bude učitelj, rukovodilac, vođa svih trudbenika i eksploatiranih u izgradnji njihovog društvenog života bez buržoazije i protiv buržoazije. Danas vladajući oportunizam, naprotiv, pretvara radničku partiju u predstavnika bolje plaćenih radnika koji se odvajaju od masa, koji snošljivo »udešavaju svoj život pod kapitalizmom, koji za čanak sočiva prodaju svoje pravo prvorodstva, t. j. koji se odriču uloge revolucionarnih vođa naroda protiv buržoazije.

»Država, to jest proletarijat organiziran kao vladajuća klasa« — ta Marxova teorija nerazdvojno je vezana s cjelokupnim njegovim učenjem o revolucionarnoj ulozi proletarijata u historiji. Završetak te uloge jest proleterska diktatura, politička vladavina proletarijata.

Ali ako je proletarijatu potrebna država kao naročita organizacija nasilja protiv buržoazije, onda se iz toga nameće sam po sebi zaključak: da li se može zamisliti stvaranje takve organizacije bez prethodnog uništenja, bez razorenja one državne mašine koju je sebi stvorila buržoazija? »Komunistički manifest« dovodi neposredno do takvog zaključka, i o tom zaključku govori Marx sumirajući rezultate iskustva revolucije od 1848.—1851. godine.

2. Rezultati revolucije

Po pitanju o državi, koje nas ovdje interesira, Marx sumira rezultate revolucije 1848.—1851. godine u slijedećem razmatranju IZ djela »18-ti brumaire Louisa Bonaparta«:

... »Ali revolucija je temeljita. Ona se još nalazi na putu kroz čistilište. Ona svoj posao radi metodično. Do 2. decembra 1851. godine« (dan izvršenja državnog udara Louisa Bonaparta) »ona je završila polovinu svog pripremnog rada, sada ona završava drugu polovinu. U početku ona usavršava parlamentarnu vlast, da bi je mogla oboriti. Sada, kad je to postigla, ona usavršava izvršnu vlast, svodi je na njen najčistiji izraz, izolira je, suprotstavlja je sebi kao jedini objekat, da bi protiv nje koncentrirala sve snage razaranja« (kurziv je moj). »I kad revolucija završi tu drugu polovinu svog pripremnog rada, onda će Evropa skočiti sa svog sjedišta i likujući reći: dobro riješ, stara krtice!«

»Ta izvršna vlast, sa svojom ogromnom birokratskom i vojnom organizacijom, sa svojom složenom i izvještačenom državnom mašinom, s tom čitavom vojskom činovnika od pola miliona ljudi pored armije od još pola miliona, taj strašni parazit koji obavlja kao mrežom čitavo tijelo francuskog društva i začepljuje sve njegove pore, nastao je u doba apsolutne monarhije, kad se raspadao feudalizam, čije je raspadanje on ubrzao.« Prva francuska revolucija razvila je centralizaciju, »ali zajedno s time proširila je opseg, atribute i broj službenika državne vlasti. Napoleon je dovršio tu državnu mašinu«. Legitimna monarhija i julska monarhija »nisu dodale ništa novo, osim što su izvršile veću podjelu rada« ...

... »Najzad, parlamentarna republika u svojoj borbi protiv revolucije morala je, zajedno s represivnim mjerama, pojačati sredstva i centralizaciju državne vlasti. Svi prevrati usavršavali su tu mašinu mjesto da je razbiju« (kurziv je moj). »Partije koje su se, smjenjujući jedna drugu, borile za vlast, gledale su u osvajanju te ogromne državne zgrade glavni

plijen pobjednika«. (»18-ti brumaire Louiza Bonaparta«, str. 98.— 99., četvrto izdanje, Hamburg 1907. godine).

U ovom izvanrednom razmatranju marksizam pravi ogroman korak naprijed u poređenju s »Komunističkim manifestom«. Tamo se pitanje o državi postavlja još krajnje apstraktno, u najopćijim pojmovima i izrazima. Ovdje se pitanje postavlja konkretno i pravi vanredno točan, određen, praktično-opipljiv zaključak: sve dosadašnje revolucije usavršavale su državnu mašinu, a nju treba razbiti, slomiti.

Ovaj zaključak je glavno, osnovno u učenju marksizma o državi. I upravo to osnovno ne samo što su zaboravile službene socijal-demokratske partije, nego je to i direktno unakazio (kao što ćemo vidjeti kasnije) najugledniji teoretičar II. Internacionalne K. Kautsky.

U »Komunističkom manifestu« sumirani su opći rezultati historije koji nameću zaključke: da je država organ klasne vladavine i da proletarijat ne može oboriti buržoaziju. ako prije ne osvoji političku vlast, ako ne uspostavi svoju političku vladavinu, ako ne pretvori državu u »proletarijat organiziran kao vladajuća klasa«, i da ta proleTERSka država odmah poslije svoje pobjede počinje da izumire, jer u društvu bez klasnih suprotnosti država je nepotrebna i nemoguća. Tu se ne postavlja pitanje kakva mora biti — s gledišta historijskog razvitka — ta smjena buržoaske države proleTERSkom.

Upravo to pitanje Marx postavlja i rješava 1852. godine. Vjeran svojoj filozofiji dijalektičkog materijalizma, Marx uzima za osnovu historijsko iskustvo velikih godina revolucije, 1848.—1851. Učenje Marxovo i ovdje je, kao i uvijek, uopćavanje iskustva, osvjetljeno dubokim filozofskim pogledom na svijet i bogatim poznavanjem historije.

Pitanje o državi postavlja se konkretno: kako je historijski nastala buržoaska država, ta za vladavinu buržoazije neophodna državna mašina? Kakve su njene promjene, kakva je bila njena evolucija u toku buržoaskih revolucija i prema samostalnom istupanju ugnjetenih klasa? Kakve su zadaće proletarijata u odnosu prema toj državnoj mašini?

Centralizirana državna vlast, svojstvena buržoaskom društvu, nastala je u doba raspadanja apsolutizma. Ustanove su najkarakterističnije za tu državnu mašinu: činovništvo i stajaća vojska. Kako su te ustanove s hiljadama konaca povezane s buržoazijom, o tome se često govori u djelima Marxa i Engelsa. Iskustvo svakog radnika objašnjava tu vezu veoma očigledno i uvjerljivo. Radnička klasa preko svojih leđa upoznaje

tu vezu — eto zašto ona tako lako shvaća i tako čvrsto usvaja nauku o neizbježnosti te veze, nauku koju sitnoburžoaski demokrati bilo neznačajki i lakomisleno odriču ili još lakomislenije priznaju »uopće«, ali zaboravljaju da iz nje prave odgovarajuće praktičke zaključke.

Činovništvo i stajaća vojska, to je »parazit« na tijelu buržoaskog društva, parazit nastao zbog unutrašnjih protivurječnosti koje razdiru to društvo, ali parazit koji »začepljuje« životne pore. Kaucukijanski oportunist, koji u službenoj socijal-demokraciji smatra da pogled na državu kao na parazitski organizam specijalno isključivo pripada anarhizmu. Naravno, takvo izopačavanje marksizma veoma je korisno onim čiftama koje su dovele socijalizam do nečuvene sramote pravdanja i uljepšavanja imperijalističkog rata primjenjujući pojam »obrane domovine«, ali to je ipak — bezuslovno izopačavanje.

Kroz sve buržoaske revolucije, kojih je Evropa mnogo vidjela od propasti feudalizma, vrši se razvitak, usavršavanje, jačanje tog činovničkog i vojnog aparata. Krupna, buržoazija privlači na svoju stranu i podvrgava sebi naročito sitnu buržoaziju u znatnoj mjeri pomoću tog aparata, koji daje gornjim slojevima seljaštva, sitnih zanatlija, trgovaca i ostalih, relativno udobna, spokojna i ugledna mjestašca koja njihove držaoce stavljaju nad narod. Pogledajte šta se dogodilo u Rusiji za polugođe poslije 27. februara 1917. godine: činovnička mjesta koja su prije davana prvenstveno crnostotinašima postala su plijen kadeta, menjševika i esera. O nekim ozbiljnim reformama, u suštini, nisu ni mislili, nastojeći da ih odgađaju do »Ustavotvorne skupštine«, a da Ustavotvornu skupštinu pomalo odgađaju do kraja rata! S podjelom plijena, sa zauzimanjem položaja ministara, pomoćnika ministara, general-gubernatora i tako dalje i tako dalje nisu otezali i nikakvu Ustavotvornu skupštinu nisu čekali! Igra s kombinacijama o sastavu vlade bila je, u suštini, samo izraz te podjele i nove podjele »plijena« koja se vršila. i gore i dolje, u cijeloj zemlji, u cijeloj centralnoj i mjesnoj upravi. Bilanca, objektivna bilanca za polugođe 27. februar — 27. august 1917. godine, nesumnjiva je: reforme odgođene, podjela činovničkih mjestašca izvršena, a »pogreške« pri podjeli ispravljene putem nekoliko novih podjela.

Ali što se više »novih podjela« činovničkog aparata između različitih buržoaskih i sitnoburžoaskih partija (između kadeta, esera i menjševika, ako uzmemo ruski primjer) vrši, utoliko postaje jasnije ugnjetenim klasama, i proletarijatu na njihovom čelu, njihovo nepomirljivo neprijateljstvo prema cijelom buržoaskom društvu. Otuda potreba za sve buržoaske partije, čak i za najdemokratskije i »revolucionarno-demokratske« među njima, da pojačavaju represije protiv revolucionarnog

proletarijata, da učvršćuju aparat represija, t. j. tu istu državnu mašinu. Takav tok događaja prisiljava revoluciju da »koncentrira sve snage razaranja« protiv državne vlasti, prisiljava je da postavi zadatak ne poboljšavanja državne mašine, nego njenog razaranja, uništenja.

Stvaran razvitak događaja, živo iskustvo 1848.—1851. godine, a ne logička razmišljanja, doveli su do takvog postavljanja zadaće. Kako se strogo Marx drži stvarne osnove historijskog iskustva, vidi se po tome što on još ne postavlja konkretno pitanje čime zamijeniti tu državnu mašinu koju treba uništiti. Tadašnje iskustvo još nije davalo materijala za takvo pitanje, koje će historija postaviti na dnevni red kasnije, 1871. godine. 1852. godine bilo je moguće s točnošću prirodno-historijskog promatranja samo utvrditi da je proleterska revolucija prišla zadaći »koncentracije svih snaga razaranja« protiv državne vlasti, zadaći »slamanja« državne mašine.

Ovdje se može pojaviti pitanje, da li je pravilno Marxovo iskustvo, opažanja i zaključke uopćiti i prenijeti ih na šire oblasti nego što je historija Francuske za tri godine, od 1848.—1851. godine? Radi analize tog pitanja podsjetit ćemo najprije na jednu Engelsovu primjedbu, a onda ćemo prijeći na stvarne činjenice.

... »Francuska je — piše Engels u predgovoru trećem izdanju »18. brumaira« — zemlja u kojoj je historijska borba klasa više nego u drugim zemljama svaki put dolazila do odlučujućeg kraja.

U Francuskoj su se najoštrije ocrtevale one promjenljive političke forme u kojima se klasna borba kretala i u kojima su se izražavali njeni rezultati. Središte feudalizma u srednjem vijeku, uzorna zemlja jedinstvene staleške monarhije od doba Renesanse, Francuska je u velikoj revoluciji razrušila feudalizam i zasnovala čistu vladavinu buržoazije, tako izrazito klasičnu kao nijedna druga evropska zemlja. Tako i borba proletarijata koji se diže protiv vladajuće buržoazije dobiva ovdje oštre forme, nepoznate u drugim zemljama (str. 4. u izdanju 1907. godine).

Posljednja primjedba je utoliko zastarjela što je poslije 1871. godine nastupio prekid u revolucionarnoj borbi francuskog proletarijata, iako taj prekid, ma koliko on trajao, niukoliko ne isključuje mogućnost da se Francuska u proleterskoj revoluciji koja se približava ne istoriji kao klasična zemlja klasne borbe do odlučujućeg kraja.

Ali da bacimo opći pogled na historiju naprednih zemalja krajem XIX. i početkom XX. vijeka. Tu vidimo da se vrši isti proces, samo sporije, raznoobraznije, na mnogo široj areni, proces, s jedne strane, izgrađivanja

»parlamentarne vlasti«, kako u republikanskim zemljama (Francuska, Amerika, Švajcarska), tako i u monarhijama (Engleska, donekle Njemačka, Italija, skandinavske zemlje i t. d.), a s druge strane proces borbe za vlast raznih buržoaskih i sitnoburžoaskih partija, koje dijele i ponovo dijele »plijen« činovničkih mjestašca, dok se osnova buržoaskog poretka ne mijenja, i, najzad, usavršava se i jača »izvršna vlast«, njezin činovnički i vojni aparat.

Ne može biti nikakve sumnje da su to zajedničke crte čitave novije evolucije kapitalističkih država uopće. Za tri godine, od 1848.—1851., Francuska je u brznoj, oštroj, koncentriranoj formi pokazala iste procese razvitka koji su svojstveni cijelom kapitalističkom svijetu.

Naročito imperijalizam, epoha bankovnog kapitala, epoha divovskih kapitalističkih monopola, epoha prerašćivanja monopolističkog kapitalizma u državno-monopolistički kapitalizam, pokazuje neobično jačanje »državne mašine«, nečuven porast njenog činovničkog i vojnog aparata u vezi s pojačanjem represija protiv proletarijata i u monarhijama i u najslobodnijim republikanskim zemljama.

Svjetska historija nesumnjivo privodi, i to u neuporedivo širem razmjeru nego 1852. godine, »koncentraciji svih snaga« proleTERSKE revolucije za »razaranje« državne mašine.

Čime će je proletarijat zamijeniti, o tome je veoma poučan materijal dala Pariška komuna.

3. Marksovo postavljanje pitanja 1852. godine

1907. godine objavio je Mehring u časopisu »Neue Zeit« (XXV, 2, 164) izvatke iz Marxova pisma Weidemayeru (Vajdemajeru) od 5. marta 1852. godine. Između ostaloga, u tom pismu je i ovo izvanredno razmatranje:

»Što se mene tiče, meni ne pripada ni zasluga da sam otkrio postojanje klasa u modernom društvu, kao ni to da sam otkrio njihovu međusobnu borbu. Davno prije mene buržoaski historičari izložili su historijski razvitak te borbe klasa, a buržoaski ekonomisti ekonomsku anatomiju klasa. Ono novo što sam ja učinio sastoji se u tome što sam dokazao slijedeće: 1) da je postojanje klasa povezano s određenim, historijskim fazama, razvitka proizvodnje; 2) da klasna borba neizbježno vodi diktaturi proletarijata; 3) da ta diktatura predstavlja samo prijelaz k uništenju svih klasa i k besklasnom društvu« ...

U ovim riječima Marx je uspio da zapanjujuće reljefno izrazi, prvo, glavnu i temeljnu razliku svog učenja od učenja najboljih i najdubljih mislilaca buržoazije i, drugo, suštinu svog učenja o državi.

Glavno u Marxovu učenju jest klasna borba. Tako se govori i piše vrlo često. Ali to nije točno. Iz ove netočnosti redovno proizlazi oportunističko unakazivanje marksizma, njegovo falsificiranje u duhu prihvatljivosti za buržoaziju. Jer učenje o klasnoj borbi, koje je stvorio ne Marx, nego buržoazija prije Marxa, prihvatljivo je, uopće govoreći, i za buržoaziju. Tko priznaje samo borbu klasa, taj još nije marksist, taj može još uvijek ostajati u granicama buržoaskog mišljenja i buržoaske politike. Ograničavati marksizam na učenje o klasnoj borbi znači krnjiti ga, unakazivati ga, svoditi ga na ono što je prihvatljivo i za buržoaziju. Marksist je samo onaj tko proširuje priznavanje klasne borbe do priznavanja diktature proletarijata. U tome je najdublja razlika između marksista i običnog sitnog (pa i krupnog) buržoa. Na tom probnom kamenu treba ispitivati stvarno shvatanje i priznavanje marksizma. I nije nikakvo čudo što su, kada je historija Evrope privela radničku klasu praktički ovom pitanju, ne samo svi oportunisti i reformisti, nego i svi »kauckijanci« (ljudi koji se kolebaju između reformizma i marksizma), ispali bijedni filistri i sitnoburžoaski demokrati koji odriču diktaturu proletarijata. Brošura Kautskog »Diktatura proletarijata«, koja je izašla u augustu 1918. godine, t. j. mnogo poslije prvog izdanja ove knjižice, jest uzor čiftinskog unakazivanja marksizma i podlog odricanja od njega na djelu, uz licemjerno priznavanje na riječima. (Vidi moju brošuru »Proleterska revolucija i renegat Kautski«, Petrograd i Moskva 1918. g.7)

Savremeni oportunističar u ličnosti njegovog glavnog predstavnika, bivšeg marksista K. Kautskog, u cjelini spada pod navedenu karakteristiku buržoaske pozicije kod Marxa, jer taj oportunističar ograničava oblast priznavanja klasne borbe na oblast buržoaskih odnosa. (Ni jedan obrazovan liberal ne će se odreći da »načelno« prizna klasnu borbu unutar te oblasti, u njenim granicama!) Oportunističar ne dovodi priznavanje klasne borbe upravo do najvažnijega, do perioda prijelaza od kapitalizma ka komunizmu, do perioda obaranja buržoazije i njenog potpunog uništenja. U stvarnosti taj period je neminovno period neviđeno ogorčene klasne borbe, neviđeno oštrih formi te borbe, pa, dakle, i država tog perioda neizbježno mora biti država po novom demokratska (za proletere i sirotinju uopće) i po novom diktatorska (protiv buržoazije).

Dalje, suštinu Marxovog učenja o državi shvatio je samo onaj tko je razumio da je diktatura jedne klase neophodna ne samo za svako klasno društvo uopće, ne samo proletarijatu koji je oborio buržoaziju, nego i za cijeli historijski period koji odvaja kapitalizam od »društva bez klasa«, od komunizma. Forme buržoaskih država veoma su različite, ali suština im je ista: sve te države su na ovaj ili onaj način, ali u krajnjoj liniji obavezno diktatura buržoazije. Prijelaz od kapitalizma ka komunizmu, naravno, odlikovat će se ogromnim obiljem i raznovrsnošću formi, ali suština će pri tome biti neizbježno ista: diktatura proletarijata.